

Mantık-Metafizik İrtibatına Bir Örnek: İbn Sînâ ve Fahreddin Râzî'de Mahiyetin Bir Parçası Olarak Cins ve Fasil*

Sacide Ataş**

04045

Ibn Sina
030637

Fahreddin er-Razi

060018

YAYIMLANDIKTAN
GELEN DOKÜMAN

01 Temmuz 2021

Öz: İslami ilimler içerisinde mantık bir alet ilmi olmanın ötesinde, onu bir alet olarak kullanan âlimin metafizik ve ontolojik kabullerini yansıtan bir disiplindir. Mantığı bir alet ilmi olarak kullanan âlimlerin kabullerini en iyi yansıtan konulardan biri madde-suret ve cins-fasil arasındaki paralelliktir. Cins ve fasıl, İbn Sînâcı madde-suret teorisinin epistemolojideki yansımasıdır. Bu makalede madde-suretçi bir ontolojiyi kabul eden İbn Sînâ'nın cins-fasil ve madde-suret arasındaki ilişkiyi nasıl tesis ettiği ve bunun tam karşısında yer alarak atomcu bir ontolojiyi kabul eden Fahreddin Râzî'nin cins ve fasıl, madde-suret teorisini kabul etmeksizin nasıl açıkladığı incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Cins, fasıl, madde, suret, mantık, ontoloji, metafizik.

Abstract: In the Islamic studies beyond being a tool science, logic is also a specific discipline that reflects the metaphysical and ontological assumptions of the scholars who used it as a tool. One of the features that best reflects the perceptions of the scholars who use logic as a tool science is the parallelism between the matter-form (*mâdda-sûra*) and the genus-differentia (*jins-faşl*). The genus-differentia are the reflections of the Avicennian matter-form theory in epistemology. In this article, I examined how Ibn Sînâ accepting the matter-form ontology, approached to the relationship between the genus-differentia and the matter-form. Moreover, I analyzed, how Fakhr al-dîn al-Râzî, applying an atomic ontology, explained the genus differentia as on the contrary of the matter-form theory.

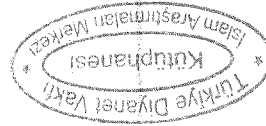
Keywords: Genus, differentia, matter, form, logic, ontology, metaphysics.

* Elinizdeki makale İSAM AYP akademik yazım atölyesi kapsamında hazırlanmıştır. Makalenin yazım süreci boyunca bana yol gösterip hatalarımı düzelteren kıymetli hocam Doç. Dr. Berat Açıl'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca önemli tavsiyeleri ile makaleye son halini vermeme sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Eşref Altaş'a teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak yazım sürecinde gerek kaynaklara irşat ederek gerekse bu kaynaklara ulaşmamı sağlayarak bana yardımcı olan sevgili arkadaşım Selman Sucu'ya teşekkür ederim.

** İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İslam ve Türk Felsefesi Doktor Adayı. İletişim: sacide.adas@isam.org.tr.

Fahreddin er-Razi
060018

D4045

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

01 Temmuz 2021

NAZARİYAT

Uçamayan Adam: Fahreddin Râzî de Ben Şuuru

Mehmet Zahit Tiryaki*

Öz: İbn Sînâ'nın, *zâtî şuur* için temel olarak alıp esas itibarıyla nefsin gayrı maddi, gayrı cismani ve bedenden bağımsız bir cevher olduğunu temellendirmek için kullandığı uçan adam düşünce deneyi, klasik İslam ve Latin dünyasında olduğu kadar modern dönemde de kendisinden sonraki pek çok düşünürün ilgisini çekmiş ve deneyin temel iddia ve amacının nasıl anlaşılacağı hakkında çeşitli yorumlar yapılmıştır. Her iki gelenekteki yorumcular ontolojik ve epistemolojik tutumlardan hangisine vurgu yaptıklarına bağlı olarak uçan adamın temel iddiası ve amacına yönelik değerlendirmeleri bakımından farklılaşırlar. Bu çalışmada öncelikle Fahreddin Râzî'nin eleştirilerine zemin teşkil etmesi açısından İbn Sînâ'nın uçan adam düşünce deneyinin temel iddiası ve amacı netleştirilmeye çalışılacaktır. Bunun ardından uçan adam düşünce deneyinin İbn Sînâ'dan Râzî'ye kadarki bağlamına kısaca işaret edilecek ve Râzî'nin uçan adam düşünce deneyi hakkındaki eleştirisi ve yorumları incelenecektir. Bu incelemeyle nefsin gayrı maddi, gayrı cismani ve bedenden bağımsız bir cevher olduğunu kabul etmeyen Râzî'nin, İbn Sînâ'nın uçan adam düşünce deneyiyle işaret etmeye çalıştığı *zâtî şuur* terimindeki zâtî İbn Sînâ'da olduğu gibi nefsin gayrı maddi ve gayrı cismani doğasına veya mahiyetine gönderme yapacak şekilde anlamadığı, bunun aksine zâtî doğrudan *ben* anlamında yorumlayarak İbn Sînâ'nın *zâtî şuur* teriminde ifade edilenden farklı bir *ben şuuru* anlayışı geliştirdiğinin gösterilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: İbn Sînâ, Fahreddin Râzî, uçan adam, zâtî şuur, ben bilinci, ben şuuru, nefis, beden.

Abstract: The flying man thought experiment upon which Avicenna grounds his theory of self-awareness (*al-shu'ur al-dhâti*) and justifies the argument that the soul is an immaterial, incorporeal and independent substance, has drawn as much interest in the modern era as it has in the classical Islamic and Latin worlds, spawning various interpretations on what to make of the experiment's basic claim and purpose. Commentators of both traditions differ on the basic claim and purpose of the flying man experiment, depending the ontological and epistemological attitudes they emphasize. This study firstly tries to clarify the claim and purpose of the experiment, inasmuch as it forms the basis of Fakhr al-Din al-Râzî's criticisms. It proceeds to briefly point out the context of the experiment from Avicenna to al-Râzî, and examine al-Râzî's comments and criticisms thereof. Since he rejects the claim that the soul is an immaterial, incorporeal and independent substance, it follows that al-Râzî does not understand the term essence (*dhât*) in self-awareness (*al-shu'ur al-dhâti*) in the same way as Avicenna, who through the experiment, argues the exact opposite. Al-Râzî rather interprets essence directly as the self, from which he proceeds to develop a distinct understanding of self-awareness.

Keywords: Avicenna, Fakhr al-Din al-Râzî, flying man, *al-shu'ur al-dhâti*, self-consciousness, self-awareness, soul, body.

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Felsefe Bölümü. İletişim: tiryakizahid@gmail.com.

Fahreddin er-Râzi

060018

Taşköprizade Ahmed Efendi

190408

Meçhul

130515

ADDE YAYIMLANDIKTAN
ONRA GELEN DOKÜMAN

01 Temmuz 2021

NAZARİYAT

Bilinemeyeni Bilmek: Fahreddin Râzî'den Taşköprülüzâde'ye "Mutlak Meçhul" Paradoksu

Harun Kuşlu*

Öz: Kökleri Menon paradoksuna kadar uzanan ve İslam felsefe tarihinin klasik döneminde de bu yapı içinde ele alınan bir paradoksun Fahreddin Râzî (ö. 606/1210) ile birlikte yeni bir felsefi bağlamda yeniden kurgulandığı görülmektedir. Bu aşamadan sonra yeni olan şey yalnızca paradoksun ifadesi değil, aynı zamanda ele alındığı ilmi çerçevedir. Bu çerçeve içinde mesele, bilginin imkânı sorununun sınırlarını aşmış, daha ziyade bilginin kısımları olan *tasavvur* ve *tasdik* arasındaki yapısal ilişkiye ve bu ilişkinin mantık bahislerini ele almadaki etkisine odaklanmıştır. Dahası "hiç-bilinmeyen (*el-meçhül mutlak*)" gibi farazi bir kavrama dair tasavvurun ve tasdik nasıl meydana geldiğini açıklamayı gerekli kılarak "bilinemeyenin bilinmesi" şeklinde ifade edebileceğimiz bir hal almıştır. Fahreddin Râzî sonrası dönemde önemli mantıkçılar bu sorunu aşmak üzere oldukça etkin cevaplar üretmiştir. Bu süreç Osmanlı dönemine kadar uzanmıştır. Nihayet Osmanlı filozofu Taşköprülüzâde (ö. 968/1561) kendi dönemine kadar ulaşan çözüm tekliflerine yönelik oldukça ciddi eleştiriler yönelmiş ve bu cevaplara nazaran daha güçlü bir çözüm teklifi sunmuştur. Zira onun kullandığı felsefi sistem içinde hem Hüncü (ö. 646/1248) ve Urmevi (ö. 682/1283) gibi bu paradoksa erken dönemde cevap üreten filozofların hem de Sadruşşerîa (ö. 747/1346) ve Seyyid Şerif Cürcânî (ö. 816/1413) gibi kendisine tarihsel olarak ve felsefi araçların kullanımı bakımından— daha yakın filozofların çözüm teklifleri yetersiz kalmaktadır.

Anahtar kelimeler: Öz-gönderim paradoksu, mutlak meçhul, farazi kavramlar, Fahreddin Râzî, Taşköprülüzâde.

Abstract: A paradox that originated from the Meno's and perpetuated through the classical period of the history of Islamic philosophy within the same structure, seems to have been reconstructed by Fakhr al-Din al-Râzî (d. 606/1210), and hence gained a new philosophical context. Hereupon, both the statement of the paradox and the the scholarly framework within which it came to be addressed were renewed. The issue, in this framework, was centered on the structural relationship between the parts of knowledge, namely conception (*tasavvur*) and assent (*tasdik*), and the impact of such relationship on the way topics of logic came to be discussed rather than the issues surrounding the possibility of the acquisition of knowledge. In this context, it became a necessity to provide an explanation to how conception and assent arose with regard to a suppositional notion such as "the absolute unknown (*al-meçhül mutlaqan*)". This (i.e. inquiry into finding an explanation) in turn led to our usage of an expression such as "knowing the unknown". In an effort to overcome this problem, esteemed logicians after Fakhr al-Din al-Râzî proposed several effective solutions. Such an endeavor had continued up until the Ottoman period. Henceforth, the Ottoman philosopher Tashkoprizâda (d. 968/1561) heavily critiqued these proposed solutions, and instead provided a much stronger alternative. For, in the philosophical system that Tashkoprizâda used, the proposed solutions provided by early philosophers such as Khûnâjî (d. 646/1248) and Urmawî (d. 682/1283), and the ones provided by Sadr al-Sharî'a (d. 747/1346) and al-Sayyid al-Sharif Al-Jurjânî (d. 816/1413) were equally weak, despite the fact that these latter were closer to him in both time and methodology.

Keywords: Self-referential paradox, absolute unknown, suppositional notions, Fakhr al-Din al-Râzî, Tashkoprizâda.

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Felsefe Bölümü. Bu çalışmanın içerik ve ifade bakımından daha iyi hale gelmesi için eleştirilerini benimle paylaşan kıymetli büyüklerim İhsan Fazhoğlu, Mustakim Arıcı ve Eşref Altaş'a minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

DOI [dx.doi.org/10.12658/Nazariyat.6.1.M0092](https://doi.org/10.12658/Nazariyat.6.1.M0092)

ORCID <http://orcid.org/0000-0002-2137-0233>

Makale Geliş Tarihi: 6 Şubat 2020

Makale Kabul Tarihi: 22 Şubat 2020

Atıf: Kuşlu, Harun. "Bilinemeyeni Bilmek: Fahreddin Râzî'den Taşköprülüzâde'ye "Mutlak Meçhul" Paradoksu", *Nazariyat* 6/1 (Nisan 2020): 85-207. *İstanbul*.

Ibn Sina (090637)

Fahreddin er-Razi (060018)

285484

Studies in the History and Culture of the Middle East

Edited by
Stefan Heidemann, Gottfried Hagen,
Andreas Kaplony, Rudi Matthee,
and Kristina L. Richardson

Volume 35

01 Temmuz 2021

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Michael-Sebastian Noble Philosophising the Occult

Avicennan Psychology and 'The Hidden Secret'
of Fakhr al-Dīn al-Rāzī

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	285484
Tas. No:	181-2 NOB-F

DE GRUYTER

Berlin
2021